

Hi ha, doncs, en part *l* (= LL), però altres fonts indiquen *-yl-* i ja les dades medievals, moltes amb *l* o *ll*, però també d'altres amb *-yl(l)* farien presentir una discrepància; en efecte el gironí OPou escrivia *viroya* amb *-y-* el 1575; jo anotava a Tona (1935) *birçios* com a nom de les anelles per reforçar els flabiols, que allí fan amb l'escorça molt dura d'una mena d'arç, que per això anomenen *árs + biruié*; i O. Schüle, en l'enquesta que férem a Setcases, el f i jo, el 1936, va anotar *birçya* per a la dolla d'endollar les dalles («douille de la faux»); *AlcM* atribueix *birçya* a la Garrotxa.

En canvi les formes afins en llengua d'oc, fr. i cast. suposen *-l-* o *-ll-* (no *-lb-*). En efecte, entre altres, hi ha: prov. *virola* (*TdF*) «anneau qui sert à emmancher la faux, virole, cercle de métal; vrille de vigne», que amb variant *birola* el *TdF* localitza en llgd., gc. i roergàs, *violo* en rodanès; ja n'hi ha alguna dada medieval de sentit no ben precís, com a nom d'un «jouet d'enfant» («*virola* --- auquel on imprime un mouvement de rotation, toton, moulinet?»), *PDPF*, fr. *virole* «virola d'un mànc» («petit anneau plat de métal autour du manche d'un outil»), del qual Bloch assenyala testimoni ja en el S. XIII; però judicant per la *o* sembla forma d'influència occitana o mig-sàvia. Del qual deu ser manllevat el cast. *virola* [1372, *birola*, *DAut.*].

Al Midi localitzem especialment Alt Arieja *birçla* 'virola que posen al capdamunt del mànc de les batolles' («Zwinge dem oberen Flegel-stielende aufgesetzt», *Fahrholz, Hoch-Ariège*, 88), Roergue *birouólo* «petit anneau de métal qu'on met au bout d'un manche ---» (Vayssier); arag. de Bielsa *el biról* «targette en bois pour fermer la porte de l'étable» (Elcock, *AORBB* VIII, 129). Si hi ha cap excepció de *-lb-* no és segur i si de cas, excepcional: el *TdF* porta del finès *virolho* «poulie»; i un grupet de derivats: *virouià* «tourner, pirouetter», *virouiejà* «voltiger», i algun altre; que ilustra amb sengles cites dels rodanesos Aubanel i Eug. Garcin (contradites per d'altres que escriuen *-oulà* etc.); però ja no és segur que aquí no hi hagi una formació independent.³

L'etimologia en definitiva no ofereix dubte: el celto-llatí *VIRIOLA*, diminutiu de *VIRIAE* 'espècie de braçalet que els celtas es posaven per adornar-se els braços', Plini (*Nat. Hist.* XXXIII, 40) precisa que una forma era usada per certes nacions cèltiques (celtíbers) i la diminutiva per d'altres: «*viriolae* celtice dicuntur, *viriae* celtiberice»; un *virio* hispanocèltic (de terminació probablement mutilada) es troba inscrit en un anell (*CIL* XIII, 10.024, 301); se n'ha derivat el nom d'un famós capítost lusità.

Em refereixo a *Viriatus*. La quantitat de la vocal en *Vi-* no és ben segura, si bé sembla ser breu, segons un hexàmetre de Silius Italicus. I així devia ser segons testimonis romànics: les formes *béyr(i)o* del Roergue (a la Montagne etc.) = *birouólo*, l'astur. *veres* f. pl. 'espècie de dolles del dall', *beria* en mss. de gloss. llatins alternant amb *viria*: *κλάνλια*. (*CGI* III, 22.37; VII, 420), si bé també hi ha *viro* f. o *virín* en els parlars valdesos (*ZRPb*. I, 449); més sobre això en *DECH* v, 827b, i supra a *VIRA*. De tota manera això no és

objecció sòlida contra l'etimologia *VIRIOLA*, no sols perquè un vocalisme *EI* (> *Ē*) pogué coexistir amb *I* en cèltic, vist el vocalisme de l'etimón indoeuropeu d'aquest mot celtibèric (el mateix de *VIRAR*, veg.), sinó perquè era ben fàcil que en època romànica la *i* de *VIRAR* i de *VIRA* se li contagiés.

No hi pot haver dubtes doncs, sobre aquesta etimologia cèltica de l'oc. *virola*, fr. *virole*. Per al català en suscita la *-ll-*, que no coincideix amb *-OLA* de *VIRIOLA*. És absolutament inadmissible el que allega *AlcM*: «**VIROLIA* metàtesi de *VIRIOLA*», jocs puerils, de lletres, de gent que no atén als sons, i desconeix tots els principis de la fonètica romànica. La *-ll-* de *virol·la* ha de ser deguda a contaminació d'altres mots: fóra natural que hi haguessin influït els sinònims *ARMILLA* i *ANEL·LA*: així ja ens explicaríem la base **VIRIOL·LA* que necessitem. Però encara és més probable que el responsable en fos el ll. *COROL·LA* 'coroneta, garlanda', que coincidia amb *VIRIOLA* fins a la vocal tònica, amb l'ajuda d'*ARMILLA* i *ANEL·LA* possiblement. De la robusta vida de *COROL·LA* en català ens en donen testimoni *CURULL* i altres formes que hem estudiat en aquest article.

En *COROL·LA* la *o* sembla que havia de ser llarga, però no està dit que no es vagi poder abreujar davant *LL*, i de tota manera la *ò* oberta de *virol·la* s'explicaria com a compromís entre la *ø* de *VIRIOL·LA* i *-OL·LA* de *COROL·LA*. La doble forma *virol·la/viroyla* que hem establert més amunt, hi aporta un poc de complicació; no crec, però, que ens calgui postular una variant cèltica en *-OULIA* o *-AULIA* (a base del *uirion* d'aquella inscripció), terminació que quedaria sense justificació en cèltic tant com en romànic. Però a *CURULL* i a propòsit de *caramull* hem vist versemblant l'existència de variants com *COROL·LLIA* en el nostre llatí vulgar.

Altrament potser l'explicació més convincent és que en *viroyla* obrés la influència d'un altre mot encara connex pel sentit i el quadro semàntic: *claviyla* *CLAVICULA*, puix que les clavilles fan un paper important en els dalls, batolles etc., al costat de les *virolles* (potser l'acció de *batoyla*, de *dolla* i fins d'*anella* i de *dayla* hi tindria també la seva part). En tot cas observem que aquesta *-yl-* de *viroyla* ha de ser molt secundària, car altrament *-OLIA* hauria hagut de donar *-uyla* en català.

DERIV.: *Arç + viroller* (supra). Mall. *virollada* 'bajana, niciesa' (*BDLC* VIII, 14; XII, 257; *AlcM*). *Virol·la* figuradament s'aplica també a Mall. a l'home curt de gambals (*AlcM*, § 7); d'on *virolenc* 'propri d'un beneit'. *Viròll* val. (Escrig, 1851: «*biròll*: bonachón, hombre sencillo u bondadoso»): tot això explicable pel caràcter postíf de les *virolles*, objectes sovint balder.

¹ «Són portes ab *biroies* de ferr, fort grans, e anc depuyx no <s> són ubertes ne-s són pogudes obrir, per poder que-l<s> saldàs qui són stats agen haüt, un tayl de dit» (*AIEC* I, 370): Russell-Gebbett, *Old Catalan Texts*, n.º 48.22. Entenc que *saldàs* està per *soldans* (sobirans d'Egipte) que han provat d'obrir algun monument cristià. Però tant el significat com la forma *biroies* (*b-*, *-i-*) serien únics;